

ju.remissvar@regeringskansliet.se
benny.lindholm.narlinge@regeringskansliet.se

Remissvar över betänkandet **SOU 2021:96 Säkerhet och tillgänglighet vid val**

Ju2022/00209

1 Sammanfattning

Valmyndigheten välkomnar utredningens förslag och menar att förslagen stärker valadministrationens förutsättningar att genomföra säkra och tillgängliga val. Eftersom utredningen är omfattande har Valmyndigheten ett antal synpunkter på olika delar av utredningens förslag. Det förtar inte att helheten innebär en positiv utveckling av förutsättningarna för att genomföra val i Sverige.

Valmyndigheten anser att frågan om säkerhetsskydd inom valadministrationen bör beredas ytterligare. Så bör ske i samråd med Valmyndigheten och den övriga valadministrationen.

Valmyndigheten anser vidare att ansvaret för att utbilda valnämnderna i valsäkerhet bör ligga på Valmyndigheten och delar därmed inte utredningens förslag att ansvaret ska ligga hos länsstyrelserna.

Valmyndigheten ställer sig mycket positiv till förslaget att inrätta en rutin för incidentrapportering för valadministrationen och anser att en sådan är nödvändig. Valmyndigheten anser dock att rutinen ska vara förbehållen incidenter och det tydligt måste framgå att klagomål ska hanteras i annan ordning.

Valmyndigheten välkomnar att ansvaret för tillgänglighet vid val stärks och tydliggörs. Valmyndigheten ser att den för Valmyndigheten nya uppgiften att ta fram och upprätthålla en vägledning för tillgänglighet vid val, med fördel kan lösas i samarbete med Myndigheten för delaktighet och att uppgiften ska föras in i respektive myndighets instruktion.

Valmyndigheten är positiv till att möjligheten att rösta med lantbrevbärare tas bort men avstyrker förslaget att möjliggöra för den grupp av väljare som kan rösta med lantbrevbärarna att istället rösta med ambulerande röstmottagare. Valmyndigheten menar att de redan gällande bestämmelserna i vallagen erbjuder tillräckliga möjligheter att rösta med ambulerande röstmottagare.

Slutligen menar Valmyndigheten att den förslagna bestämmelsen om återupptagande i röstlängd för den som lämnar sin röst i röstningslokal, som är svensk medborgare och som inte är upptagen i röstlängd, bör begränsas till att gälla fram till dagen före valdagen.

2 Valmyndighetens synpunkter

2.1 Ett samordningsansvar för säkerhetsfrågor i valadministrationen (avsnitt 3)

Utredningen bedömer att valsystemet, och i synnerhet valdatasystemet, tillhör de mest skyddsvärda verksamheterna i vårt samhälle som förutsättningar för vårt demokratiska statsskick. Utredningen har dock vare sig utrett eller tagit ställning till vilka delar av valsystemet som utgör säkerhetskänslig verksamhet eller vilka konsekvensnivåer sådan verksamhet kan anses tillhöra. Detta innebär att det saknas ett centralt och enhetligt stöd för valadministrationen i dessa bedömningar som måste ske av respektive länsstyrelse, kommun och utlandsmyndighet.

Ett val är en komplex process där Valmyndigheten, kommunerna, länsstyrelserna och utlandsmyndigheterna samarbetar för att genomföra valet säkert och för att kunna fastställa ett korrekt valresultat. Det är negativt för Sveriges säkerhet och för skyddet av genomförandet av allmänna val att olika aktörer kan bedöma säkerhetskänsligheten av delar av samma process på olika sätt. Det finns därför enligt Valmyndighetens bedömning anledning att ytterligare bereda frågan om säkerhetsskydd inom valadministrationen. Sådan beredning bör ske i samråd med Valmyndigheten och den övriga valadministrationen.

2.1.1 Tillsynsstrukturen för säkerhetsskydd och valsäkerhet (avsnitt 3.9.3)

Valmyndigheten ställer sig positiv till utredningens förslag att Säkerhetspolisen ska utöva tillsyn över säkerhetsskyddet på Valmyndigheten. Valmyndigheten noterar att detta förutsätter en ändring av 8 kap. 1 § säkerhetsskyddsförordningen (2021:955).

2.1.2 Vad ska samordnas? (avsnitt 3.9.4)

Behovet av utbildning

Valmyndigheten och länsstyrelserna har föreslagit att ansvaret för att utbilda valadministrationen i valsäkerhet bör ligga på Valmyndigheten. Utredningen anser dock att ansvaret för utbildning av valnämnderna bör ligga på länsstyrelserna, i likhet med det utbildningsansvar länsstyrelserna har i övriga valfrågor. Valmyndigheten anser att det finns starka skäl för att valsäkerhetsutbildningen ska utföras av Valmyndigheten. De främsta skälen till detta är att det krävs en nationell överblick och lägesbild vid varje utbildningstillfälle. Den kompetens som krävs innebär vidare att det inte kan anses resurseffektivt att i stället försöka upprätthålla kompetensen i varje enskilt län.

Valsäkerhet är i vissa delar ett nytt område inom valarbetet och erfarenheterna och kunskaperna varierar inom valadministrationen. Detta innebär att andra och nya personalkategorier kommer att behöva engageras och utbildas. Om ansvaret ligger hos Valmyndigheten kan ett aktuellt och relevant utbildningsmaterial tas fram och upprätthållas och utbildningar kan genomföras som säkerställer enhetlig hantering och bidrar till en större helhetsförståelse för valsäkerhet inom valadministrationen.

2.1.3 Den organisatoriska strukturen för samordningen (avsnitt 3.9.5)

Valmyndigheten delar utredningens förslag och bedömer att det är mycket viktigt att samverkansuppdraget tydliggörs i berörda myndigheters instruktioner. Valmyndigheten föreslår att den nya formen för samverkansarbetet mellan de berörda myndigheterna också

tydliggörs av regeringen i myndigheternas instruktioner för att säkerställa en långsiktig effektiv samverkan. I respektive myndighets instruktion bör förslagsvis anges att myndigheten ska delta i det myndighetsgemensamma arbetet för samordning av säkerhetsfrågor i valadministrationen.

2.2 En rutin för incidentrapportering (avsnitt 4)

Valmyndigheten anser att det är mycket angeläget att det kommer till stånd en rutin för incidentrapportering som är öppen för valadministrationen och utlandsmyndigheterna. Valmyndigheten anser dock att rutinen endast ska användas för incidenter och inte för generella klagomål. För att syftet med rutinen ska uppnås är det mycket viktigt att de uppgifter som rapporteras in kan ligga till grund för en aktuell bild av läget. Det är därför nödvändigt att skilja på incidenter och klagomål. För att incidenternas trovärdighet lättare ska kunna bedömas är det också viktigt att avsändaren kan identifieras och värderas. I annat fall riskerar syftet och förtroendet för systemet att urholkas.

2.2.1 Allmänhetens möjligheter att rapportera (avsnitt 4.9.4)

Valmyndigheten anser att allmänhetens behov i första hand kan och bör tillgodoses genom information till allmänheten avseende hur klagomål, överklaganden och anmälningar om brott ska gå till. Detta kan exempelvis ske genom att ett standardiserat informationsmaterial tas fram och kommuniceras i lämpliga sammanhang.

I det fall allmänheten ändå ska beredas en utökad möjlighet att lämna klagomål som berör en särskild händelse som ägt rum inom valadministrationen är det viktigt att berörd valmyndighet skyndsamt får del av informationen för att kunna vidta åtgärder. Ett system för allmänhetens rapportering får inte begränsa allmänhetens möjlighet att framföra synpunkter och måste utformas för att förenkla för den enskilde. Systemet bör vara självständigt i förhållande till den myndighetsgemensamma rutinen. I annat fall kan allmänheten snabbt tappa förtroendet för klagomålsrutinen och valsystemet.

Om en händelse som rapporteras från allmänheten är av betydelse för den nationella bedömningen av läget bör respektive myndighet skyndsamt rapportera detta vidare till Valmyndigheten inom ramen för myndigheternas incidentrapportering.

2.3 Väljargrupper med svårighet att utnyttja sin rösträtt (avsnitt 7)

2.3.1 Valmyndigheten får ett uppdrag att ta fram och upprätthålla en vägledning med samlade regler och rekommendationer för tillgänglighet vid val (7.7.2)

Valmyndigheten föreslår att uppdraget att ta fram en vägledning för tillgänglighet vid val genomförs i samarbete med Myndigheten för delaktighet. Valadministrationens arbete med tillgänglighet bedrivs redan till stor del i enlighet med bl.a. den checklista för tillgänglighet som Myndigheten för delaktighet tagit fram. Myndigheten för delaktighet har redan etablerade kontakter med olika intresseorganisationer som verkar för tillgänglighet. Valmyndigheten anser att det är lämpligt att Myndigheten för delaktighets resurser, kompetenser och erfarenheter tillvaratas och att Valmyndigheten i samarbetet kan bidra med att leda arbetet, specifikt valrelaterad kompetens och med de kommunikationskanaler som Valmyndigheten har till valadministrationen genom utbildningar, kommunikation mm.

Uppdraget bör föras in i respektive myndighets instruktion.

2.3.2 Fler målgrupper ska kunna använda ambulerande röstmottagare (avsnitt 7.7.5)

Valmyndigheten ser mycket positivt på att vidga målgruppen som får använda ambulerande röstmottagare. Valmyndigheten bedömer dock att även de som vistas i karantän till följd av smittskyddsbestämmelser oavsett om de är sjuka eller inte bör ingå i målgruppen. Gruppen bör vara densamma som de grupper som är berättigade till ersättning från Försäkringskassan i form smittbärrpenning samt till sådan ersättning som kan beslutas om tillfälligt, till exempelvis till vissa riskgrupper och vissa anhöriga.

Ett tillägg bör ske i 7 kap. 5 § andra stycket vallagen:

d.) väljare som omfattas av 1 § lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare samt av tillfälliga bestämmelser om smittbärrpenning eller sjukpenning i förebyggande syfte.

Valmyndigheten har vidare synpunkter på förslaget att möjligheten att rösta med lantbrevbärare ersätts med möjligheten att använda ambulerande röstmottagare i dess nuvarande form. Valmyndigheten har tidigare varit positiv till förslaget men ser en risk att fler kan komma att nyttja möjligheten att använda ambulerande röstmottagare än de som tidigare röstat med lantbrevbärare som bud.

Utredningen har som underlag för förslaget beaktat hur många väljare som idag använder sig av röstning med lantbrevbärare som bud vid senaste valet, det vill säga 910 personer. Antalet potentiella röstande är dock avsevärt högre. Det finns idag ingen entydig definition av lantbrevbärrlinje och begreppet mönstrades enligt PostNord ut år 2009. PostNord definierar det numera som slingor med utdelning utanför tätort. Med utanför tätort avser PostNord geografiska områden med mindre än 200 invånare boende tätt. PostNord har ingen exakt uppgift på hur många hushåll som omfattas men det handlar om totalt ca 903 000 utdelningsställen totalt, motsvarande 16 procent av PostNords utdelade volym. Siffran inkluderar företagspost utom tätort och antalet röstberättigade per hushåll framgår inte. Men även med en försiktig uppskattning innebär detta att minst 850 000 röstberättigade har rätt eller möjlighet att rösta med lantbrevbärare som bud. Om en större del än de som tidigare röstat med lantbrevbärare börjar rösta med ambulerande röstmottagare så skulle det innebära stora belastningar på berörda kommuner.

Valmyndigheten föreslår därför att väljare längs lantbrevbärrlinjer tills vidare ska hänvisas till att rösta i val- och röstningslokaler. De väljare längs lantbrevbärrlinjer som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe ingår redan i målgruppen för ambulerande röstmottagare. Begreppet lantbrevbärrare, som inte längre används av PostNord, fasas därmed ut ur lagstiftningen och de väljare som på grund av ålder, sjukdom eller funktionsnedsättning behöver hjälp att rösta får den hjälpen genom ambulerande röstmottagare.

2.4 Utlandssvenskar (avsnitt 9)

Valmyndigheten välkomnar de utökade möjligheterna för utlandssvenskar att återupptas i röstlängden. Valmyndigheten menar dock att det finns skäl att överväga om möjligheten att återupptas ska begränsas till och med dagen före valdagen.

Av 5 kap. 2 § vallagen följer att en röst som Valmyndigheten tar emot senast dagen för valdagen vid valet till riksdagen eller Europaparlamentet, från en svensk medborgare som

inte är folkbokförd här i landet och som inte är upptagen i röstlängden, ska lägga till väljaren i röstlängden. Rösten ska alltid ses som en anmälan, även om den tagits emot senare än dagen före valdagen.

När Valmyndigheten tar emot en röst senare än dagen före valdagen innebär det att väljaren inte läggs till i röstlängden för det aktuella valet utan rösten ses som en anmälan om att tas upp i röstlängden för de kommande tio åren.

I förarbeten till den aktuella bestämmelsen (prop. 2001/02:53 s. 43) framfördes att röster måste komma in i sådan tid att det blir möjligt att beakta dem för Valmyndigheten.

Det finns anledning att anta att valnämndens handläggning av nu föreslagna röster kan komma att innebära samma administrativa åtgärder som Valmyndigheten har att genomföra vid återupptagande i röstlängd. Det finns därför skäl att göra de båda bestämmelserna likalydande och att begränsa den tid inom vilken en väljare kan återupptas till och med dagen före valdagen.

2.5 Övriga synpunkter

För att det ska vara möjligt för Valmyndigheten att genomföra det utökade uppdraget inom valsäkerhet till valet år 2024 måste förvaltningsresurser för valsäkerhet tillföras redan från januari 2023, eftersom EU-valet 2024 sannolikt äger rum i maj.

Detta remissvar har beslutats av Valmyndighetens nämnd och föredragits av juristen Anna Blomberg.

Margareta Bergström

Anna Blomberg